

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 27-9: 27-36 ANDRONIK
ПЧ

БОРИС СТОЈКОВСКИ
Филозофски факултет
Нови Сад

БОЛАНДИСТИЧКО ЖИТИЈЕ СВЕТОГ АНДРОНИКА

Сажетак: Свети апостол Андроник био је један од Седамдесеторице апостола. Помиње га Свети апостол Павле у Посланици Римљанима. За њега се везује да је први епископ Сирмијума у Панонији. Још половином XVIII века сачињено је његово житије од стране Жана Боланда и његових сарадника. Житије је писано на латинском језику, а у раду се доноси превод овог житија на српски уз предговор и неопходне коментаре у уводном разматрању на ово житије. Посебан акценат ставља се на разматрање његовог наводног епископства у Панонији, чије је седиште могуће био Сирмијум. Ова епископија, као столица Светог Андроника помињаће се и касније током средњег века.

Кључне речи: Житије Светог Андроника, Света Јунија, боландисти, хришћанство, Панонија

Свети апостол Андроник припада лику Седамдесеторице апостола. Поверовао је у Христа пре светог апостола Павла, коме је и рођак. О томе Свети апостол Павле говори у својој Посланици Римљанима: *Поздравите Андроника и Јунију, родбину моју, и моје другаре у сужањству, који су знаменити међу апостолима, који и пре мене вероваше у Христа* (Рм. 16, 7), односно у грчком оригиналу *ἀπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουλίαν τοὺς συγγενεῖς μου καὶ συναίχμαλώτους μου, οἵτινες εἰσὶν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ ἠερόνασιν ἐν Χριστῷ* (Рм. 16, 7). Путовао је по разним земљама, проповедајући Христа и његову у то време нову ве-

ру и борио се против паганства. Помоћница му је била Јунија. Њих двоје су, према житијима неуморно проповедали хришћанство, подизали цркве и помагали људима. На крају су и пострадали као мученици. (Поповић, 1994: 435-436)

Свети Андроник је према предању и први епископ Паноније, чије је седиште био антички Сирмијум. (Поповић, 1994: 436) Као што је наведено Свети апостол Павле помиње Светог Андроника у *Посланици Римљанима* али Панонију не наводи експлицитно. Ни у неким коментарима ове Посланице не наводи се Панонија. Калвинисти се углавном задржавају на имену Јуније која се помиње уз Андроника, наводећи да је у питању женско име и да су можда она и Андроник били у браку, (Biblia, 1996: 1373; Biblia, 2001: 1623) док у католичкој верзији се Андроник и Јунија ни не помињу у коментарима на Посланицу Римљанима. (Biblia, 2000: 1308) Свети апостол Андроник се, ако се уопште помиње, и у библијским приручницима и лексиконима наводи као особа коју Св. Павле поздравља у Посланици или га уопште нема. Његов наводни епископат не помиње се. (Haag, 1989: 63; A Szentírás magyarázata III, 1995: 255) Међутим, овај епископат је ушао и у његово житије али и у каснију литературу. Стефан Салагије (Stephanus Salagius, Szalágyi István) тврди у свом старом делу о панонској цркви да је Св. Андроник заиста и био епископ Сирмијума у Панонији. Он се позива на Фарлатија (Farlatti) и његов чувени *Шугиу сагум*, као и на Сигисмунда Ферарија, али и неке старије ауторе од XVI-XVIII столећа и старије коментаре Светога Писма. Један од првих могућих извора за Андрониково епископство у Сирмијуму је и антички аутор Исихије, којег је и Фарлати преузео, а Салагије цитирао. (Salagius, 1778: 35-37) Када је 869. Методије од папе Хадријана II постављен за архиепископа Паноније, постављен је на *столицу Светог Андроника*. Седиште Методијево, али и Андроникове црквене дијецезе је управо највероватније био Сирмијум. (Ферјанчић, 1969: 49; Boba, 1967: 90-93) Дакле, живот, односно житије Светог Андроника апостола је веома важно и за црквену историју наших простора, тачније Срема, како у антици, тако и у средњем веку.

Због свих ових разлога, посебно због значаја који за наше просторе и црквену историју Словена има Свети апостол Андроник одлучили смо да на савремени српски језик донесемо превод

његовог житија које су боландисти (*Société des Bollandistes*) објавили у вероватно најчувенијој компилацији живота светитеља хришћанске цркве *Acta Sanctorum*. Иако потичу још из XVII века ова житија спадају свакако међу најмеродавнија и неизоставна су при сваком проучавању историје цркве. До сада на српском језику најбоља житија светих су она написана од Јустина Поповића и епископа Николаја Велимировића (Светог Николаја Жичког) која је сабрао у *Охридски пролог*. Иако се и ова два дела доста ослањају на боландисте, ипак овде доносимо превод целовитог Житија Светог Андроника и Јуније, односно *De SS. Andronico et Iunia, a S. Paulo memoratis* који се прослављају 17. маја по старом, односно 30. маја по новом календару.

Ово житије је објављено 1685. у Антверпену, у четвртом тому Житија светих за мај (*Acta Sanctorum Maii*), на четвртој страни. Житије само по себи није великог обима, писано је доста разумљивим латинским језиком. Аутори су показали и завидно знање (за оно доба посебно) филологије и грчког језика. Коришћени су и старији византијски и латински извори, којима је приступано веома критички. Упркос неким могућим непрецизностима, ово житије представља веома значајан извор за рану хришћанску историју Сирмијума, али и каснију историју.

У наставку доносимо превод житија са неопходним коментарима.

Житије Светог Андроника и Јуније

Спомен славног времена код Грка је стајао у свим црквеним књигама под 17. мајем, а пре свега једна лепа (китњаста) похвала у Месеослову¹ цара Василија Порфирогенита.² Дана 17. истог месеца маја³ спомен Светог Андроника апостола једног од Седмдесеторице и Јуније. Андроник, апостол Христов, претрчао је цео свет, и водом је прелазео (земљу),⁴ веру Христову је свуда об-

¹ Распоред и детаљи црквених богослужења за све дане у години, подељене по месецима, па отуда и назив.

² Василије I Македонац, византијски цар (867-886)

³ Као у наведеном Месеослову

⁴ Можда би у духу нашег језика било најбоље рећи да је ишао и копном и водом проповедајући.

јављивао, све грешке (заблуде) народа је из основе обарао,⁵ истинском побожношћу и правоверјем усађивао веру, а са собом је имао и помоћницу божанске похвале (вредну), дивну жену Јунију, која беше умрла свету и живела је само Богу, побегавши од свега земаљског.⁶ Дакле, привели су многе невернике познању истинитог Бога, и ујединили су их са Христом и извели (их) на светлост дана Светим крштењем, порушили су паганске храмове и подигли су свуда Христове цркве. Свет су осветлили и Апостол Павле их помиње у својим Посланицама: *Поздравите Андроника и Јунију*. И тако, изгонили су нечисте духове из много људи и исцељивали су неизлечиве болести, (и на крају) преселили се код Христа.

И овде после првог тома маја месеца⁷ Грци могу да читају⁸: отприлике исто у грчким синаксарима, даље на више места у многим месецима руком писано, у грчким месецословима које је издао Диклет, у новој антологији папе Климента VIII и у Βίος ἁγίων које је сакупио епископ Максим: свуда хвале чудесну жену Јунију. Речи Апостола Павла Римљанима у 16. глави и 7. стиху су следеће: *Поздравите Андроника и Јунију, родбину моју, и моје другаре у сужањству, који су знаменити међу апостолима, који и пре мене вероваше у Христа*. Назива их родбином можда зато јер су повезани родбинским везама, тачније потичу из племена Венијамновог, или јер су Јевреји, јер у истој Посланици о Јеврејима каже глава 8: који су рођаци моји у другом колону.⁹ Назива их дакле другарима у сужањству, односно ропству, јер су једном заједно били у ланцима, али не каже кад и којом приликом. Каже да су

⁵ Вероватно се овде мисли на искорењивање паганских веровања. У житију каже *ergoem subvertit*, међутим, ако знамо да се ради о времену ширења хришћанства јасно је какве би грешке могао да обара, односно исправља неко ко ту веру шири и проповеда.

⁶ Иако би се можда могло превести и као дарови, обавезе, овде је вероватно овакав слободнији превод најподеснији, јер се мисли на уподобљени живот у Богу.

⁷ Мисли се на први том *Acta sanctorum*, напоменули смо да је ово житије у четвртом тому.

⁸ Или на грчком може да се чита. Ради се о мало незграпно састављеној реченици којом се у ствари жели рећи где су вероватно објављена нека ранија грчка издања овог житија.

⁹ У Посланици Римљанима Свети апостол Павле сродство преко племена Венијаминовог помиње у 11. глави. У 8. нема помена о томе, тако да је посредни нека погрешка вероватно.

знаменити међу апостолима, грчки *επίσκοποι*, тј. славни и извршни, јер су неверницима Јеванђеље Христово објавили. Теодорет Светој Јунији даје достојанство, јер жени даје назив апостола. Папа тврди да колика је била философија ове жене, тако је и добила апостолско достојанство. Даље наводи Павле који и пре мене вероваше у Христа. Ово значи да су пре мене поверовали у Христа и постали хришћани, дакле кад је Андроник постао један од Седамдесеторице, одатле потиче тај навод, Златоусти и други су испитали.

Тело Светог Андроника је било преношено и могло се видети у свим цариградским црквама, и чињеница је да је (њему, његовим моштима) цео дан исказивано поштовање, Јунија се једва помиње, само у наслову и једном у Канону који је Свети Јосиф Химнограф написао под следећим акростихом:

Хвалим Андроника, мудрост преносим

Слично и у овом дистиху на почетку Синаксара, само се помиње Андроник:

*Народе, апостоле, си подучавао многе,
Истину, ка Христу који ка Светлости зове*

Не само тело (мошти) већ и цркве њему (Андронику) посвећене подизане су свуда, наводи канон, који га после похвала први поздравља као светитеља.¹⁰ Који си болести исцељивао и зле духове истеривао, од Бога милост си задобио, Богомудри Андрониче. У шестој похвали се говори: Црква твоја, источник лека са вером је извирала, апостоле, чистећи од грехова. У седмој (похвали): теške болести и многе тешкоће из душе и тела лечени су од тебе у твојој цркви, мудри учениче Христов. После овога се певају антифони, потом псалми, а између друге и треће похвале ово се изводи: божански Андрониче, у светлости преображени, срцем си показао познање Божанске светлости и приступио Богу и чак и после смрти, у Његовим пречасним црквама, онима који приступија са вером, исцељење си дао и велико милосрђе испословао.¹¹

¹⁰ Вероватно су прво настале Похвале Светом Андронику, па онда Канон или Служба.

¹¹ Очигледно су у питању похвале из неке службе или канона Светом Андронику. Овај део житија изгледа је везан и за чуда над његовим моштима, а не само у црквама које су подигнуте њему у част.

У Синопису апостола и ученика Христових које је саставио Свети Доротеј епископ, можда буде Доротеј римски и опат, наводи Андроника као осамнаестог ученика: *Андроник, који је код њега већ апостол у посланици Римљанима, епископ је Паноније*. Јунија наводи као 54 ученика, овим речима: *њега помиње Павле и он је Анамије сиријске епископ*. Дакле, Јунију наводи као мушкарца не као жену, јер их Павле наводи као другаре у сужањству и рођаке оба у мушком роду. Граматички гледано, у грчком ове речи су исте у оба рода, јер када се помињу оба рода у реченици придев и субстантив су у јачем (мушком) роду не само на грчком већ и на латинском. Даље ко је ког рода речени Синописис нам не дозвољава да установимо, нити допушта да наставимо о реченом епископату, осим у сведочењима неких Грка: а Светом Андронику то је Галесиније, њега наставља Канисије који саставља *Martyrologium Germanicum*, као и Ферари, али под наредним осамнаестим мајем.

Литература:

- Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, (2000): Szent István tarsulat, Budapest.
- Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése. Magyarázó jegyzetekkel*, (2001): Budapest.
- Boba, Imre (1967): The Episcopacy of St. Methodius, *Slavic Review*, Vol. 26, No. 1, The American Association for the Advancement of Slavic Studies, 85-93.
- Magyarazatos Károli Biblia azaz Istennek Ó és Új testamentumában foglaltott egész Szent Írás*, magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadás. Az új nemzetközi bibliafordítás (NIV) Study Bible magyarázataival és mellékleteivel, főszerkesztő Kenneth L. Barker, (2001): NIV Study Bible, Budapest.
- Нови Завет* (1998): Превод комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве, Свети архијерејски синод Српске православне цркве, Београд.
- Поповић, архимандрит Јустин (1994): *Житија светих за месец мај*, *A Szentírás magyarázata, III. kötet*, (1995): Budapest.
- Ферјанчић, Божидар (1969): Сирмијум у доба Византије, у: *Сремска Митровица*, Скупштина општине и Музеј Срема Сремска Митровица, 33-58.
- Haag, Herbert (1989): *Bibliai lexikon*, Budapest.

Summary: Saint Andronicus the Apostle was one of the Seventy apostles. He is mentioned by Saint Paul in Epistle to Romans. He is known as the first bishop of Sirmium Pannonia. During XVIIIth century Jean Bolland and his associates had written his Life, and in this work the Life of St. Andronicus and Iunia is translated into modern Serbian language. Along the translation necessary comments, foreword and introduction are provided. The stress is on his episcopacy and the historians' opinion about his alleged Pannonian see in Sirmium. This episcopacy as *the see of St. Andronicus* is mentioned later during the Middle Ages.

Keywords: Life of Saint Andronicus, Saint Iunia, bollandists, Christianity, Pannonia